

28. 032. 2006

УГОРЩИНА.

I.

Соціяльна політика. ▣ Виборча реформа і парламентаризм.
Культурне життя.

Дозволено цензурою :: Ausgabe amtlich bewilligt :: Kiadása hivatalosan engedélyezve.

Накладом „Відродження України“ :: Verlag des „Widródschennje Ukrainy“ ::
А „Vidródzsennje Ukraine“ kiadása.

ВІДЕНЬ :: WIEN :: BÉCS :: I., Georg Cochplatz 3.

1918.

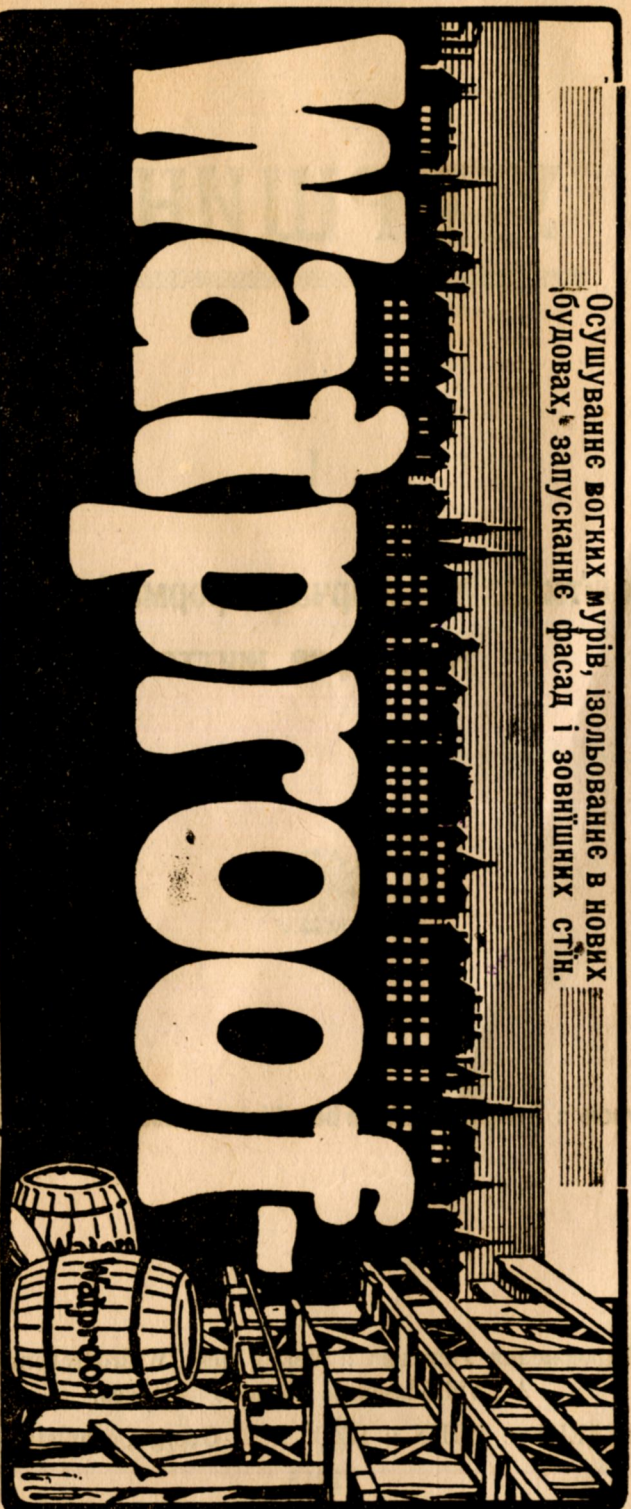
Патентований у всіх державах!

ВАТПРУФ

Патентований у всіх державах!

Від багатьох літ знаменито випробований також на Україні. Першорядні свідоцтва найвищих будівничих властей і визначних будівничих підприємств.

Осушування вогких мурів, ізольованне в нових будовах, запусканне фасад і зовнішніх стін.

Заводи-Ватпруф Відень, Jahreis & Noenig, Wien, III./40.

Фабрики в Гамбурзі, Трібусінкель біля Відня. — Центральне бюро: Відень, III., Гавлштрассе 75/77.
(Wien, III., Naupstrasse № 75/77.) — Адреса для телеграм: Watpruf, Wien.

Для утворення організації по давновипробованому методу в ціли поновного введення ватпруфа просять інтересантів подавати письменно свої адреси під знаком: „Watprufpatent“, у к. и. к. Militärpoststelle у Мінні.

4-61796/1-2ур

28.032

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Прив. доцент д-р Е. Ференці.

4.61.797

Соціальна політика на Угорщині.

Державне місто = сад для робітників.

Зі всіх соціально-політичних уладжень Угорщини дбанне про домівки має зовсім окремий, своєрідний характер.

Одним із замітних вислідів домівляної політики угорської столиці можна уважати сей факт, що державна і столична управа в Будапешті побудували доми з дешевими, невеличкими кімнатами на власний кошті під власною управою і таке велике число, як сього нігде не стрічаємо.

Принципіальне значінне сього підприємства лежить у сім, що воно дало можливість реформаторам домівляної справи цілого світа вивчити незвичайно трудну проблему: на скільки домівляне питання якогось міста може бути порішене, або принайменше, в високому степені злагоджене безпосереднім вмішанням якоїсь держави, коли вона на власний рахунок і на рахунок міської самоуправи будує доми.

В останніх 6 роках міська управа побудувала понад 10.000 малих кімнат в околиці, або біля міста.

Цілю сих принципіально різних підприємств було: здержати прогресивно зростаючу в останнім десятилітті в Будапешті недостачу комнат, їх безпримірну дорожнечу і переповнення емця, що ухилився зовсім від будови домів в той спосіб, що на місце приватного підприємств малими кімнатами; повинна виступити міська самоуправа і постарати ся вибудувати малі домівки по уміркованій ціні і в достаточній кількості, хочби тому тільки, щоби помогти природному зростови населення.

Недостача кімнат була передівсім тому, що власники домів винаймали їх, або поодинокі кімнати комірникам; проти сього явища поліційний нагляд був безсильний. Майже в одній третині всіх домів жили чужі комірники.

Число таких домів, в яких — без огляду на пол — жили в одній і тій самій кімнаті не лиш комірники з сім'ями, але й піднаємники, урядова статистика подає 32.063, з 97.848 з комірниками й їх сім'ями і 85.550 піднаємниками — отже разом з 183.398 особами.

При таких условинах наше підприємство викликало у багатьох надію, що існуюча для кількох тисяч міських малих кімнат наємна плата зменшить ся і що небезпека для здоровля ізза надмірного переповнення кімнат — скріплена особливо в 1911 році холерою — буде

ослаблена з помічю виселення сих, що мешкали дуже тісно, а тепер найшли приміщення в державних домах.

З точки погляду основної кімнатної реформи державні робітничі колючні в Кішпешті мають заслугу принципіального значіння а саме: вони доказують, що домівляні умови припиненої в своїм розвитку столиці (або більшого міста) можуть бути поліпшені основно тільки тоді, коли будуть усунені перепони сього розвитку (в данім випадку у Будапешті пояс, що підносить ціни на ґрунт), чогоЧ, як ми згадали, нема ще в Будапешті, або иншими словами, коли умови можуть бути поліпшені в той спосіб, що для будови дешевих домівок будуть ужиті ґрунти, що лежать поза поясом, в яким має свою силу будівельний закон і витворені високі ціни на ґрунт, які утруднюють набування землі і будовання домів.

Там, поза сим поясом, на нетиканій ще землі і під наглядом еуспільности може бути вибудоване нове місто, або нові части міста, що відповідало би (або відповідали би) гігієнічним, економічним й естетичним потребам населення, який складав би ся (або складали би ся) з домів, обведених садами, і мав (або мали) відповідну звязь з осередком міста.

На основі ххix. параграфу закону з 1908 що до робітничих домів, які мали бути збудовані на державний рахунок в столиці Будапешті і в її околиці, закупило правительство приблизно 470.000 квадратних сяжнів в Кішпешті в безпосередній близькості від столиці й около 214.00 квадрат. сяжнів землі в Х. дільниці міста, в так названім Огедь.

Загальний видаток на сї закупки виносив около 5 міліонів корон.

Закон віддав до розпорядимости міністра фінансів позичку на 12 міліонів корон на се, щоби на куплених в Кішпешті і в столичній дільниці Огедь ґрунтах збудовано робітничі доми простої архітектури, які віддано би в найми робітникам, або службі в державних й инших фабричних підприємствах.

Крім того закон приписує, що робітничі доми, як довго вони є власністю держави і уживані на предвиджені законам цілі, були звільнені від всіх державних, міських і комунальних податків.

Між тим, коли розпочата на весну 1909 року будова робітничих кольоній в Кішпешті вже майже готова, ґрунт, куплений в районі Огедь, ще зовсім пустий.

Що тикаєть ся урегулювання робітничої кольонізації в Кішпешті і вироблення плянів будівель в осени 1908 року, назначено публичний конкурс і для обговорення і прийняття плянів покликано визначне угорське товариство «Союз угорських інжинірів і архітектів».

В ціли урегулювання кольонізації предложено 30, для різних типів домів також 30, отже разом 60 плянів.

Відповідно до сих плянів поділу ґрунту— який мимо переваги простих ліній все таки відзначаєть ся ріжнородністю — кольонія буде мати два діаметри, а кождий з них на 26 метрів ширини.

Для улекшення руху у внутрі кольоній буде проведена дорога в формі перстения ширини 26 метрів, якою будуть у свій час йти трамваєві вози.

Окружені діагональними і головною перстеневою вулицею райони будуть поділені вулицями на 12, 15 і 20 метрів ширини на діляниці; де-не-де будуть поведені крім того вулички.

По середині останеть ся велика площа на 11.500 квадратних сажнів, на якій буде устроений парк, робітниче казино і кольонія для спорту.

Загальна сума поверхні вулиць і площ рівнаєть ся в приближенню 27.5 від сто поверхні цілої кольонії (1,692.380 квадр. метрів).

Крім сих умов, і так дуже гарних, треба взяти під увагу обставину, що із осталої загальної поверхні поодиноких будівельних частей (1,226.827 квадр. метр.) в дійсности тільки третина буде забудована, між тим коли решта ужита буде під город або сад.

При діленню діляниць взято під увагу се, що кожна будівля повинна мати 70—90 квадр. сажнів будівельного ґрунту. З того 20 квадр. сажнів має займати сам дім, а 50—70 сажнів служити буде комірникови на подвірє і сад.

Придержуючись того основного принципу, устрій і поділ ґрунтів повинні відповідати типам домів різних величин, по таким данам:

Одноповерховий дім з 4 домівствами	по 4 комн.
„ „ 32 „	„ 4 „
„ „ 32 „	„ 3 „
Дво-поверховий дім з 6 домівствами	по 2 комн.
„ „ 38 „	„ 2 „
„ „ 32 „	„ 2 „

При будові одноповерхового типу домів на ґрунтах взагалі лишаєть ся 4 метри простору перед фронтом, на вулицю й огородець; а типи двоповерхових домів, при широких вулицях, виходять безпосередно на вулицю.

Крім згаданих основних типів, мають бути побудовані при головній площі три поверхові доми з 20—30 домівствами.

Згідно з будівельними плянами, на цілім просторі кольонії має бути побудованих 1084 робітничих домів: 756 одноповерхових і 328 дво і більше поверхових.

Сі 1084 доми мають мати 466 домівств, а саме: 37 з одною кімнатою, 4120 з двома кімнатами, 486 з трьома кімнатами і 22 домівства з чотирьома, згядно більше кімнатами.

В числі домівств з двома кімнатами має бути також 6 склепів і магазинів, які мають містити ся в дво — і більше поверхових домах.

З кінцем грудня 1915 року викінчено будову 670 одноповерхових, 283 двоповерхових, разом 953 домів.

Кольонію в Кішпешті засмотрено в окремий державний водопровід і каналізацію. Для цілей освіти, культурних і гігієнічних потреб населення кольонії має служити уладженне різних шкіл, захоронки для дітей, шпиталі, аптики, робітничі доми, робітниче казино, бібліотеки і народні лазні; крім того: доцільна і добре функціонуюча організація заосмотрення в за соби поживи, утворенне політичної адміністрації першої інстанції, почтових, телеграфічних і телефонічних урядів.

До кінця 1915 року зроблено такі видатки на будову кольонії:

1. Купно землі	3,068.000
2. Видатки на будову робітничих домів	18,220.000
3. Водопровід	1,800.000
4. Інші видатки на загальні заведення	2,720.000
5. Решта видатків на будову загальних та інших будівель	2,920.000
Разом	28,728.000

По цілковитім покінченню всіх праць коло уладження кольонії, її річний прихід буде виносити 1,700.000 корон.

Згідно з духом закона, робітничі доми в кольонії віднаймлено передівсім робітникам з Будапешту й иншим служачим королівсько-державних фабрик машин і головних варстатів державних залізниць, а також урядникам низших ранг і службі поктового і телеграфічного уряду.

Домівства, що полишили ся по таким розділі, віддано поодиноким робітникам приватних фабрик.

Сю принципіальну точку погляду оправдують урядові круги в той спосіб, що робітники заняті в державних урядах вже хочби тому мусять мати першенство, бо держава, як великий роботодавець повинна дати примір що до технічного і фінансового уладження будівель і — що важнійше — повинна дати свідоцтво приміру, в який спосіб належить полагоджувати підірвані відносини між робітником і роботодавцем і як треба поступати, щоби злучити обі сторони моральними звязками взаємної гармонії.

Для сеї останньої ціли вибрано систему найму.

Систему найму поставлено на місце безплатної віддачі до ужитку ще й тому, що се давало можливість досягнення другої цілі, звязаної з будовою цих домів, а саме: загального зниження високих цін за помешкання в цілій столиці.

При кінці 1915 року розміщено комірників після професій в той спосіб:

1. Машинова фабрика держав. залізниць	1000
2. Головні варстати північ. держав. залізниць	489
3. Інша служба держав. залізниць	569
4. Почтові урядники	696
5. Державні друкарні	9
6. „ фабрика тютюну	19
7. „ реміснична школа	7
8. „ поліція	118
9. „ управа університету	1
10. „ сліпі ремісники	9
11. Служба п'ятих приватних підприємств	557
12. Столична газова фабрика	56
13. Кватири для війська	25
14. Для шпитальних цілей	110
15. Кватири для магазинів	60
16. Склепарі, урядники, служачі колонії	165
17. Пусті квартири	148
Разом	4038

Число мешканців рівнялося в приближенню 19.000 (3800 родин), з яких 2336 обов'язково ходять до школи, а 1200 до диточих садів.

Комірники (наємець) платять за домівство, що складається з двох кімнат і кухні і приналежних убікацій (городом, подвір'єм і водою) від 220—260 корон річно, а за домівство зложене з трьох кімнат 330 корон на рік.

Всі функції, звязані з управою колонії і наймом домівств сповнює інспекторат, що живе в колонії.

Відступлення квартири, все одно частинне, чи цілковите іншій сім'ї може відбутися тільки за згодою і дозволенням інспектора.

Не вільно брати на нічліг навіть близьких своїх.

Гроші за наєм платяться за четверть року наперед і то при виплаті пенсії або зарібку.

Мешканці дуже вдоволені своїм домівством так, що майже всі мешкають в них постійно.

Багато робітників повертає до державної служби тільки тому, щоби дістати приміщення в робітничій колонії.

Перед війною були заняті майже всі убікації; однак тепер майже 1000 мешканців находитися на фронті, а їх сім'ї розсіялися по світу так, що около 4 проц. помешкань незамешкалих. Цвітники замінені в часі війни на управні городи. Закладання й оброблювання городів ведеться так уміло, що багато мешканців сплачує свої квартири доходами з огородничої культури.

На окрему увагу заслуговують ряди дерев, засаджених при улицах, яких начислено на 50.000 дерев. Крім того управа колонії віддає кожному комірникові 4 овочевих дерев так, що в колонії що найменше 16.000 овочевих дерев.

Державна робітничая колонія в Кіспешті становить один з найідеальніших городів — садів — в цілім світі і під соціальним і під будівельним оглядом. Хоч річний прихід не покриває річної амортизації і річних процентів всіх вложений в землю і будівлі капіталів — мимо увільнення від податків — однак збільшення ґрунтової вартости і посередня користь (не говорячи вже о безпосередній, матеріальній), яку має з колонії держава і суспільність оправдують в високій степені її істнування.

Розуміється, держава могла би досягнути значний річний дохід, колиб більша частина колонії побудована була в компактній масі (дім коло дому), колиб будівлі були збудовані простіше, або колиб плата за наєм зараз же при першій винаймі була вимірювана згідно з принципом вартости.

Д-р Олександр Крістіч.

Виборча реформа і парламентаризм на Угорщині.

Під парламентаризмом розуміється така форма правління, при якій управа державним життям ведеться народнім представництвом, що висловлює народню волю; функціями його являється вислухання і обговорення, контролю і сей чи інший напрям, даний ним державній політиці — як внутрішній так і зовнішній.

Парламентаризм се спільне правління головних державних органів і народнього представництва.

Ся форма правління являється результатом столітньої боротьби; вона увійшла в життя і розвивалася, поступово основуючи і скріплюючи державу на національних основах.

Угорський парламентаризм повстав в 1848 році. Конституція до 1848 р. мала в собі чимало елементів парламентського правління, однак сам парламент складався не з народнього представництва, а з типово-угорського, класового; органи правительства функціону-

вали не на основі індивідуальної, а кооперативної відвічальности перед королем, а не перед парламентом.

Однаке від часу вступлення в силу III. статті закону з 1848 р. і льотічно доповняючих його статей IV. до VIII. сього-ж закону 1848 року, Угорщина має зовсім новочасний парламентаризм.

V. стаття закону 1848 р. унормувала суть народнього представництва і на ново означила парламентське виборче право, поширивши його на 800.000 виборців супроти давніших упривілейованих 200.000.

В парламенті знаходять свій вислів народні почування, народня воля і народні цілі.

Коли в 1867 р. прийшло до угоди з Австрією (XII. стаття закону 1867 року) і коли управильнено відносини до Хорватів (XXX. стаття закону 1868 року), більшість парламенту згодила ся на сі нові основи угорського державного життя.

Від сього часу кожде угорське правительство було спонукане виповняти обовязки, наложені на Угорщину угодою з Австрією.

Коли-ж розходило ся о покритті видатків на спільні з Австрією цілі, угорське правительство стрічало ся за кождим разом з сильною опозиційною партією, що руководила ся у своїй політиці виключно почуваннями.

Щоби переводити життєві потреби спільних державних завдань мимо перепон опозиції, мусіло угорське правительство все розпоряджати відповідною парламентарною більшістю.

Досвід показав, що в сих випадках, коли правительство, здержуючи ся від вжитку сильних засобів, старало ся вийти побідником з виборів тільки при помочи мови практичних оглядів, «політика почувань» брала гору, правительство опинювало ся в меншості і мусіло уступати.

А проти правительства, що розпоряджало більшістю, меншість підносила закид, що воно, правительство більшості, не є дійсним висловом волі, що воно «підробило» волю народу при помочи надужити підчас виборів, щоби притягнути більшість на свою сторону.

При таких умовах положення парламентаризму на Угорщині незвичайно скрутне.

Дві основні умовини істновання парламентаризму на Угорщині: 1) що се чи инше національне почування повинно найти вислів у парламенті, 2) що національне почування не повинно бути завадою для заспокоєнн державних конечностей — сі дві умовини залежні і тісно звязані з розширенням виборчих прав і з метою перепроваджування виборів.

Чим виборці численніші, тим більш віродостойний і певніший вислів волі народу; чим чистійше переведені вибори — тим краще висловлюєть ся воля народу.

Дійсна воля угорського народу звернена не на се, щоби перешкаджати дуалізмови; угорський нарід добре свідомий, що йому потрібне

імпонуюче положення монархії як великої держави та що монархія зі своєї сторони для повного і широкого розвитку всіх сил і для скріплення свого імпонуючого положення потрібує дружнього співробітництва Угорщини.

Тому виборча реформа на Угорщині є скріпленням і утвердженням парламентського життя.

Важна конечність реформи є ще й ся, що від 1848 р. не роблено у виборчій системі ніяких замітних змін, докладнійше: не поширювано виборчих прав.

Бо XXXIII. стаття закону 1874 р. не має в собі основного поширення виборчого права. Чергові закони після сього, а також XIV. стаття закону 1913 р. не принесли вдоволяючої розвязки питання виборчого права.

Підчас світової війни король Угорщини рескриптом з 28. цвітня 1917 р. на імя президента міністів графа Тіси поручив, щоби угорське правительство... «предложило Мені проєкти цілої низки заряджень для поліпшення народнього добробуту і такого розширення виборчого права, яке, беручи під увагу право угорської держави на істновання, відповідало би сучасній великій хвилі і понесеним народом безчисленним жертвам; переведення сих заряджень і законопроєктів має послужити Моїм признанням для нації за доказане нею в рішаючих днях сеї світової хуртовини героїстично і патріотично».

Після упадку графа Тіси поручено опрацювання нового законопроєкту Вільгельмови Васоні, новому президентови міністрів; 21. грудня 1917 р. піддано сей законопроєкт під наради сойму.

Новий законопроєкт реформи виборчого права не є безпосереднім переходом від існуючої обмеженої системи до широкого, загального виборчого права.

Згідно з § 1 сього законопроєкту «право вибору парламентського посла має кожний мушчина, що має 24 роки, є угорський підданий, вміє читати й писати, а крім сього відповідає одному з критеріїв наведених в § 2 окремих критеріїв (правних заряджень)».

Згідно з § 2 «одним з конечних для права вибору окремих критеріїв (юридичних заряджень) має виборче право мушчина, що:

- 1) з успіхом скінчив чотири класи народньої школи; або
- 2) платить не менше як 10 кор. податку — все одно до якої категорії податків він відноситься, все одно чи платить він його в одній чи в багатьох громадах; або
- 3) виконав зновні свій обовязок активної військової служби, чи служив при війську підчас війни що найменше 2 роки — хочби й з перервами — або дослужив ся підофіцерського чину при війську чи при жандармерії; або
- 4) зібрав відзначений медалю за хоробрість або військовим хрестом Карла; або
- 5) на підставі промислового чи торговель-

ного свідоцтва займав ся ремеслом чи торгівлею; або

6) постійно служить в ремісничім чи промисловім підприємстві (в гірництві також), або був зайнятий як робітник чи послугач в первопродукції.

Згадані в 4. точці користують ся виборчим правом без огляду на свій вік.

Згідно з § 6 «з точки погляду виборчого права для постійно зайнятих в ремісництві чи промисловім підприємстві має виборче право сей, хто служив у одного чи у багатьох підприємств протягом двох останніх літ — хочби й з перервами — одначе що найменше дванадцять місяців або протягом останнього року — й з перервами — що найменше шість місяців.

Постійно служачим в первопродукції являєть ся сей, хто служив у одного чи у багатьох роботодавців протягом останніх п'ятих років — хочби з перервами — що найменше три роки.

Проект нового закону виборчого права поширює його і на жінчини.

Згідно з § 11: «право вибирати парламентського посла має кожда жінчина, що має найменше 24 роки, є угорською підданою, вміє чи тати й писати та крім сього відповідає одному з наведених в § 12 окремих критеріїв (юридичних заряджень).

Згідно з § 12: одному з конечних критеріїв (окремих розпоряджень).

На право вибору відповідає та жінчина, що:

1) з успіхом скінчила четверту класу народної школи;

2) якої чоловік підчас розпочатої в 1914 р. війни служив активно при війську або впав на полі битви, або помер наслідком ран чи недуги, якої набавив ся в часі своєї служби або наслідком ушкоджень чи воєнних тягарів і коли з сього супружа має законну дитину, що після смерти чоловіка є при життю (вдова жовніра);

3) на полі літератури, науки чи мистецтва є діяльним членом якогонебудь існуючого протягом останніх двох літ научного, літературного чи мистецького товариства чи союзу».

«Вдова жовніра... не тратить права вибору новим заміжжєм.»

Головним юридичним зарядженням законопроекту реформи виборчого права є культурний ценз: уміє чи тати й писати або скінченне четвертої класи народної школи для мушци і четвертої класи середньої народної школи для жінчин.

Тому, що з поступом культури вміє чи тати й писати автоматично поширюєть ся, побільшуєть ся і число виборців. Взагалі-ж при виборі юридичного зарядження законопроект кермуєть ся не самоволею, а стараєть ся здійс-

нити сю думку, що громадянським зобов'язанням повинні були протиставлені громадянські права — і навпаки.

Так юридичне розпорядження: укінчення четвертої класи народної школи спонукує до поширення народної освіти.

Податковому обов'язкови відповідає параграф законопроекту про виборче право для тих, що платять щонайменше 10 кор. податку.

Обов'язкови обороняти вітчизну відповідає признание оборонця вітчизни виборцем, і в кінці постійна праця в ремеслі чи в промислі, що скріплює добробут держави, наводить оцінку у відповідній точці виборчого законопроекту.

Таким чином у виборчій законопроекті панує гармонія державно-громадянських зобов'язань і прав.

Згідно з установами законопроекту виборчого права число виборців мужеського полу оцінюєть ся на 3,595.000, а число виборців жєнського полу на 260.000.

По статистичним даним число виборців в 1910 р. виносило 1,162.241, се зн. 6.9% загального числа населення (18, 246, 533), коли по новому законопроекту число виборців збільшаєть ся до 3,855.000, се зн. 21 процент всього населення — і таким чином виборче право буде більше підходити до загального.

(Загальне число всіх виборців мужеського полу, що переступили двадцятьчетвертий рік життя, виносило в 1910 р. 4,251.348.)

Крім сього поширення виборчого права в законопроекті є також далеко йдучі нові розпорядки в справі перепроводжування виборів.

Згідно з §§ 31 до 36 виборчі округи ділять ся на округи голосовання, які творить ся таким чином, що кожде місто, кожда більша громада і кождий окружний нотаріят, в котрих число виборців перевищує 1500, творять окремий округ голосовання.

По законопроектові в округах столиці Будапешту в городі і окрузі Фіюме, в городах з муніципальним правом і в сих виборчих округах, які складають ся: з одного регулярного магістрату, одної громади, чи з багатьох городів з регулярним магістратом і — в кінці — в сих виборчих округах, які будеть ся окремо означувати виданим для сього окремим законом, віддавання голосів буде відбувати ся тайно.

В інших виборчих округах віддавання голосів — явне.

Се проєктоване поширення виборчого права і зміна в перепроводжуванні виборів сильно допоможуть до утворення більше корисного парламентаризму на Угорщині і поведуть її на стрічу кращої будучини, в якій утвердить ся порозуміння і спільна праця з Австрією.

Нема сумніву, що угорська політика потрапить і дальше боронити своє місце на височині історичних конечностей.

Д-р Антін Лабан.

Культурне життя Угорщини.

Один мудрець говорить: правдивий поступ залежить не від багатства, але від енергії людини.

Сі слова мають вагу також і для культурного розвитку народів і націй. Однак енергія, що пособляє поступови й успіхови розвитку, має свої внутрішні необхідні умови.

Під сим оглядом правдива друга думка, а то: що нації за довгий період часу можуть змінювати ся не инакше, як на основі принципів і ділань, які вповні покривають ся з існуючими в даний період умовими і моральними напрямками; такі переміни мають місце тільки тоді, коли ділаюча енергія є в союзі з духом часу.

Історія показує й доказує правдивість сих двох думок.

Кожний народ, кожда нація може розвивати ся тільки з себе — самої; зародки сього розвитку скриті в особливостях народньої душі й вони можуть розвинути ся в пишну квітку, тільки живлячись соками сеї душі.

Та подібно, як зародок зерна, кинений у землю, випускає з початку тонке стебельце, яке тільки ступнево стає стеблом, пускає парістки, пупянки, розпускає квіти і дає плоди, так і з зародка, який скривається в душі, сходять з початку глуха туга, мука ізза чогось невідомого, а потім бажання ліпшого. В них, у сій тузі і в сім бажанню й лежить запорука всякого культурного поступу, джерело все нових товчків й енергії.

Дух часу — се ніщо инше, як свідомість сеї туги, сього бажання нового, ліпшого й високого.

В культурнім розвитку те саме.

Почуття відсталості, бажання й туга до вищого будить дрімаючи сили; та сам розвиток має не тільки свої передвступні умови, але й свої границі.

Він, як уже сказано, може повстати тільки з відповідних народньому духови принципів і ділань.

Бажаючи виробити собі ясний образ культурного життя Угорщини, треба перш усього близько познайомити ся з особливостями угорської народньої душі.

Більш як тисяч літ тому назад Угри завоювали свою теперішню вітчину.

Географічне положення Угорщини ограничене й укріплене самою природою.

І перед тим жили тут різні народи, однак вони не були здібні створити й збудувати державу.

Мусів появиити ся народ, який, будучи свідомим своєї народньої сили, мав би певну скількість настійчивості і впертості, щоби утворити окрему, національну державу.

Се завдання виконали Маляри.

Можливість і необхідність сеї великої події була обусловлена особливостями народнього духа.

Уже в передісторичних часах Маляри жили як вільний, незалежний народ, який мав своїх провідників; Маляри завсїди жили й намагали ся жити на рівнинах і тому то й новий рідний край, Угорщина, так сподобала ся їм. Тут було все, чого вимагав від природи малярський народ: урожайні рівнини, пасовиска, ріки й ліси.

Ся пристрасть до рівнини лишила ся не без впливу і на душу народню.

Явність, простість, свободолобство, тверезий, простий погляд на річі — отсе прикмети, що знаменують малярський характер.

До них долучають ся хоробрість, особиста відвага і рішучість у поступках, що — своєю чергою — впливає зі способу життя, бо боротьба за існування на рівнині, де окремії одиниці не стоять до розпорядимості гори, долини, скриті дебри й яри, мусіла виробити особисту відвагу й сильну самосвідомість і самопевність.

Та тут має місце ще одна прикмета, яка є званом: почуття спільності.

Маляри не могли би були утворити держави — національної держави — колиб сього почуття спільності не було в народній душі.

Окрема одиниця тільки тоді може творити що небудь дійсно корисне, коли вона живе і працює для суспільства.

Ся сильно виражена національна свідомість і національне почуття є основним рисом малярського народнього характеру.

Таким то способом й могла повстати угорська держава.

Перший угорський король, Степан Святий, зрозумів, що його народ може існувати тільки тоді, коли він зуміє примінити ся до духа свого часу.

Він вірно зрозумів, що Угорщина повинна увійти в можливо як найтіснішу звязь зі заходом.

Угорщина повинна стати свого роду валом західньої культури, званом між заходом і сходом.

Та се завдання Угорщина може виповнити тільки в такім разі, коли вона буде становити єдину, свободну й самостійну цілість.

В сих політичних й історичних рамках Угорщина й повинна і може культурно розвивати ся.

Прикмети народнього характеру й сі принципи створили прихильні умови для сього розвитку.

Коли в одинадцятім столітті Угорщина заняла своє історичне положення, культура Європи стояла вже на відомій висоті.

Таким чином Угорщині треба було наздігнати те, що пропустила.

Король Степан зробив багато в сїм напрямі. В радах, які він полишив синові, читаємо: «Поважай чужоземців й їх освіту в інтересах скріплення Угорщини.»

В сих словах найшла свій вираз гостинність — також одна з характеристичних примет угорського народу — та крім сього лежала тут ще друга, більш глибока думка.

Культурні елементи часто приносять ся зі внї, та вони тоді тільки представляють джерело поступу й тільки тоді здібні до дальшого розвитку, коли їх прийме народня душа, віссе їх, переробить і приспособить до народного характеру.

Культурний розвиток вмщає в собі всі області духового, умового і морального життя — чи то в виді загальної освіти або науки, мистецтва, шкільництва і т. п.

Як ми сказали вже, культурний розвій можливий тільки як результат закладених в народі здібностей і нахилів.

Виходячи з сеї точки погляду, ми дальше розглядатимемо признаку культурного життя в самій Угорщині.

Ми підчернули факт, що національне почуття угорського народу розвите особливо сильно.

Наслідком сього є перевага в народі національної самосвідомости й сильне, глибоке розуміння необхідности й високого значіння конституційного державного життя.

Подамо примір.

Коли на Угорщині поширила ся християнська релігія і християнський світогляд, то вони, не дивлячись на величезний переворот, який зробили, не були переважачими факторами народного життя.

Вроджені й постійно ділаючі сили й здібности народу прийняли сї новаторства не як щось зовнішнє, постороннє, що лежить на поверхні, а примінили їх до особливостей народного духа.

Результат сього процесу був такий, що чужа релігія й світогляд скоро стали невідлучною частию народньої душі.

Се роздвоєння найшло свій вислів у середньовічних угорських поетичних творах, в яких Пресвята Діва Марія славить ся не тільки як цариця неба, але й як королева й особлива покровителька Угорщини.

Або також, наприклад, у тім, що в народніх переказах король Володислав в одинадцятому столітті являєть ся не тільки святим церкви, але й уособленням Мадяра, хороброго героя й лицаря.

Сей національний рис червоною ниткою проходить через цілу угорську історію.

У війнах з Турками Мадяри бороли ся не

тільки за християнство, але й за самостійну, вільну Угорщину.

І коли прилучення до заходу давало деколи противні результати, то се мало місце власне тому, що «прилучення до заходу є тільки формою життя, за те самостійність є самим життям, самим існуванням».

Тою самою національною самосвідомістю пояснюєть ся той важний факт, що угорська територія має величезну здібність «розпускання», бо кожда окрема одиниця чи окремі групи, цілі народности можуть вільно порушати ся й розвивати ся в рамках сеї великої національної громади.

Свідоме підчинення певним загальнообов'язувачим законам, добровільне признание того, що окрема одиниця тільки тоді може вільно розвинути свої здібности і сили, коли вона наложить на себе певну узду (бо инакше ціле його існування виставлене на самоволію обставин і його власної нестримности) — се власне основа, фундамент, на яким може бути побудована й укріплена вища внутрішня свобода.

Возьмім знова примір.

Коли на протязі дев'ятнадцятого століття загальне змагання до вільного примінення своїх сил і до зрівняння в правах буржуазних клас з дворянськими ставало чим раз сильніше, то ніхто инший, як самі дворяне були борцями за сї ідеї й тими, що підпирали їх, бо вони, як не можна ясніше, пізнали велике значіння сих політичних і культурних змагань, їх значіння й наслідки для будучини.

Одиноке, чим можна обернути скоро вибухаючий вогонь Угра в ярку полумінь, се — відклик до національного почування.

Сим пояснюєть ся і крайній патріотизм.

Селянин любить свій дім і свій кусок землі не тільки тому, що се — частина святої землі, частина землі його рідного краю.

У нїм, сїм куску землі, селянин находить своє щастє і благословенство, працювати для неї — його вищий, святий обов'язок.

Обов'язок є вже практичним наслідком і діяльним потвердженням сього національного почування.

Жовнір і громадянин йдуть за тим почуванням у кожній роботі.

В рамках сього загального міркування розглянемо тепер більш вузькі області культурного життя.

Ми згадали вже, що отвертість, простота і тверезість поглядів — характеристичні риси угорської душі.

Ті самі прикмети можна найти і в діяльности на чисто умовім і культурнім ґрунті. Наприклад: середньовічне релігійне життя має взагалі містичний, мрійливий характер.

Сеї риси одначе зовсім недостає в культурнім життю Угорщини.

В нїм ніколи не теряєть ся ніщо позитивне, тісно зв'язане з реальним світом.

Сей нахил до реального, дійсного мав такий наслідок, що реальні науки дійшли до такого блискучого розвою.

Крім політичних зовдань знаходили підперте завсіди, а особливо в останніх часах, практичні, реальні вимоги культурного життя.

Один із визначних Угрів, граф Степан Шехені, в першій половині дев'ятнадцятого століття боровся за найвищі ідеї політичного і релігійного життя; та не менш горяче виступав і працював він у користь регуляції рік, залізничного руху, розвою промислу і плекання худоби.

Одним із найбільш видосконалених інститутів є технічний інститут і технічні науки розвитку сильнійше, чим інші.

В середніх школах особливу увагу звертає на реальні області знання, хоч, як і в вищих школах признаєть ся цінність класичної освіти, яка служить основою змагання до вищого культурного ідеалу.

Сей тверезий, практичний погляд на річи, се ясне пізнання й розуміння найважливіших практичних культурних завдань найшли свій вислів за останні роки в широких соціальних зарядженнях у цілях суспільної опіки — в області гігієни, охорони материнства і грудних дітей і старання про охорону праці і робітника.

Культурне життя нації знаходить свій вислів не тільки в чисто умовій, науковій і практичній областях, але також і в області мистецтв.

Як окремих чоловік живе думкою, почуванням і поступками, так і цілі нації.

Щоби зрозуміти й представити собі стан сеї області культури, ми мусимо передовсім знова звернути свої очі на особливості народної душі.

Зі всіх мистецтв музика є чистим висловом почувань, її думки, її зміст виткані вповні з елементів почування.

Також угорська музика дає нам поняття про відкриття в сій області культури.

Її ціхуючий характер — смуток, однак смуток без сентиментальности, без мрійливости, смуток гордий, «мужеський», туга далекого й широкого степу.

Та де-ж зв'язь сього характеру музики зі загальним характером Угра, в яким переважають як раз противні прикмети?

Тверезий, ясний світогляд відносить ся не тільки до вишніх прояв життя, але звертаєть ся й до нутра.

Історія показує, що Угорщина, як вал між сходом і заходом, мусіла вести постійну боротьбу.

Причинами сеї боротьби були напади зо

вні, оборона, незгоди й нерозуміння зі сторо-ни заходу.

Сї події й вияви життя й знаходять свій яркий вислів у характері музики; з них то й складають ся смутні її елементи.

В угорській музиці чуєть ся мішанину сліз і радости.

Поезія під деяким оглядом споріднена з музикою.

Зміст народних пісень становлять любов і природа.

Поезія завсіди і всюди супроводжує умовий і духовий прогрес нації.

Вона часто є першою вістункою нових ідей, часто вона — підтримка, співучасниця й виразниця нових духових течій.

Так, наприклад, коли в початку дев'ятнадцятого століття Угорщині, що задрімала в своїх степах, стала грозити небезпека втрати самостійности і вільного політичного життя, ніхто інший, як поети перші стали кликати націю до боротьби, їх громовий поклик роздавався по цілм краю, будячи народ зі сну.

Поезія йде крок за кроком з політичним і культурним життям і белетристика часто буває огнищем нових рухів і напрямів як в області політики, так й етики і практичних цілей.

Не дивлячи ся на се, угорська поезія не забуває своїх чисто естетичних завдань і цілей, осягнення яких можливе тільки при повнім злиттю поезії з дійсністю, прикметами і потребами національної душі й національного почуття єднання.

Культура людства подібна до мозаїкового образу, над яким людство працювало й буде працювати тисячоліття.

З однакових камінчиків, одної форми й одної краски мозаїкового образу не можна створити. Кожда нація мусить принести свій «камінчик», сей свій «камінчик».

Та тільки се має цінну, що нація дає зі себе, з глибини своєї своєрідности.

І культура Угорщини має свою своєрідність, сю індивідуальність, сей свій камінчик.

І з сього то джерела національної душі черпає культура.

Шлях поступу не завсіди гладкий; перепони, збочення, похибки розкинені на нїм у надмірі.

Та се й служить признакою сього, що тут бе живе життя, бо життя — постійна боротьба.

Ся боротьба є гарантією сього, що Угорщина заслуговує на право жити власним життям, бо «тільки сей заслуговує на свободу і життя, хто кожної години мусить завоювати їх».

28.032.
Львів. Бібл.
А. 1.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 1. 61497.

Експортове товариство

Товариство зареєстроване з обмеженою порукою

Відень, IX. WIEN, IX., Althanplatz Nr. 6. Відень, IX.

□□□□

Союз найбільших спеціальних домів Австрії для цілого одіжного промислу.

Одіж і біле для панів і пань, блузки, капелюхи, краватки, парасолі,
черевики, футряні вироби і т. д.

Брати Бехтшет

Централя: ВІДЕНЬ, II., Пратерштрассе 66. — WIEN, II., Praterstrasse 66.

Власні філії і заступники в усіх важнійших осередках на Балкані.

Телеграми: Bechtschet Wien.

.....

ЕКСПОРТ ІМПОРТ

сирих продуктів, заліза, хемікалій, ткацьких товарів і всіх промислових виробів.

Шукаємо заступників на Україну.

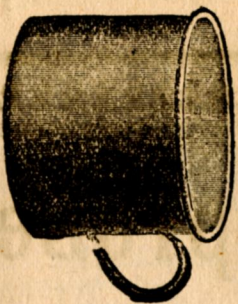
Тільки поважні, браві, визначні й добре ведені фірми можуть зголошувати ся за поданням референцій.

Брати Беллер і Сп. Акц. Тов.

(Gebr. Böhler & Co., A. G.)

ВІДЕНЬ.

Сталеві заводи.
Сталеві прилади — Конструкційна сталь — Сталь для збруї — Военний матеріал.

Анційна спілка для поливаних
- начинь і виробів з металю -
АВСТРІЯ
Actien-Gesellschaft der Emaillewerke
und Metallwaarenfabriken AUSTRIA

Центральне бюро: WIEN, I., Liechtensteinstraße 22.

Адреса для телеграм: Emaustria Telefon Wien.

Фабрики: Верно I, Верно II (Моравія), Кніттельсфельд (Стирія), Брікс (Чехія), Пожоньдйетсвальд (Угорщина).

Найновітші улаженія.

Вироби:

Всякого роду звичайне, поливане, цинковане й цинковане начинне, начинне з алюмінія, військові річи, шпитальні знаряди, рефлектори, окуття до ламп, орієнтаційні таблички, купальні ванни, металеві прикраси й різні прилади до новітнього спратування сміття.

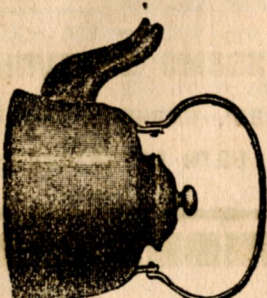
Постійне вивідне бюро для всіх питань про усування сміття

й зужитковування каду.

H & C.

Охоронні знакл.

Угорська фабрика для поливаних начинь і виробів з металю
А. Г. Літсфалло
Ungarische Email- und Metallwaarenfabrik A. G. Ligetsfalv.

5000 робітників.

REG. SCHUTZMARKE
GES. GESCHÜTZT

HERKULES
STE AUSTRIA

Охоронні знакл.

КРАЄВА ФАБРИКА НАЛИВОК, РУМУ і СПІРТУ >>>> АНЦ. ТОВ.

***** БУДАПЕШТ *****

Центральне Бюро: VI., Forstg. u. 9/6 — Central Bureau: VI., Forstg. u. 9/6

**оферує свої вироби дестильованих вин,
коняку, овочевих вин, польських горівок,
наливок, овочевих соків у бочках і фляшках.**

З ласкавими запитами, на які відповідаємо також в українській мові, треба звертати ся до Центрального Бюро. 88888888

Заступників

по всіх більших містах

шукає фірма:

L. von LORENTZ,

WIEN, IX., Währingergürtel 140. — Pulverturm-gasse 21,

для вивозу таких виробів:

шпиріглеві прилади до вигладжування, зубаті кружки до перетинання, сверлики, більші столові сверли, гонені моторовою силою, різні ножі й усі пошукуювані - - для промислу й ремесла на Україні знаряди. - -

ТОРГОВЕЛЬНЕ ТОВАРИСТВО ОСТ

(Handelsvereinigung Ost)

Експортно-імпортове товариство з обм. пор.

Відень, І., Тухлявбен 12

(Wien, I., Tuchlauben 12).

Адр. для тел.: Ostexport.

Телефон: II 3103, II 3002.

Експорт до Росії й України.

Торговля серпами, господарськими машинами і приладами, подивані знаряди, годинники, гадягтерійні і ліктерві товари і всі інші пригожі до вивозу артикул.

Імпорт сирівців і краєвих продуктів.

-- Сплата незапаччених претенсій. --

Гайнріх Клінгер

Централа: ВІДЕНЬ, І., Рудольфспляц 13А. (Wien, I., Rudolfspl. 13A.)

Адреса для листів: Heinrich Klinger, Wien. — Адреса для телеграм: Klingos, Wien.

Фабрики в Австрії:

Цвігтау, Пільнікав.

Фабрики на Угорщині:

Пожонь (Pozsony), Ліпосентмішлов, Шепісентгард.

Склади: Будапешт, Прага, Триест.

.....
Фабрикація, склади і продаж еп етос всіх родів льняних, конопляних, бавовняних і ютових товарів, а також заступних матерій для купецьких, технічних, мореплавних і військових цілей.
.....

Спеціальні вироби:

Мішки зі швами і без швів з юти, льняні, конопляні і паперові тканини, непромокальні матерії і плахти, намети всіх родів, бордюри і т. д., сорти для військового вишивання і зодягнення, біас для шпигалів і закладів, всі ткацькі товари для потреб залявниц, фільтровий матеріал для фабрик цукру, расінерій і т. д., шкірани, сукольні і цетатові товари.

Леопольд Ляндайс Акц. Тов.

Союз фірм Леопольд Фінст і Леопольд Ляндайс
ВІДЕНЬ,

XII/1, Шенбруннерштрассе 177—179
(Wien, XII/1, Schönbrunnerstraße 177—179).

Фабрика мужеського і дамського біла всякого роду, бязьки,
юшки, горсети, літні матерії для дамських убрень (етами,
батист, опаль і т. д.) все у великім запасі на складі.

Фабрика обуви БРАТІВ КЛЯЙН

заснована 1871

ВІДЕНЬ, I., Вердерторгассе 17

(Wien, I., Werderthorgasse 17).

Денна продукція 1500 пар.

Постачує найбільші скількості військової обуви з дерев-
ляними підшвами за відповідною умовою.

Письма належить слати на адресу: К. ц. к. Militärpoststelle в Києві,
для „Відродження України“.

АДОЛЬФ МАДЛЕР :: ТРІЄСТ,

основано 1887.

Агентури й комісії.

Шукає зв'язків на тепер і будуче для ввозу
сирівців з України. Першорядні референції.

Кореспонденція: німецька, англійська, французька,
італійська.

— ТАЛЬК. —

Ельбоген Едвард,

власник 5 копалень тальку і мн-
нів тальку. :: :: :: :: :: :: :: :: ::

Бюро продажі: Відень, III/2, Дампфшиф-
штрассе 10 (Wien, III/2, Dampfschiffstr. 10).

В справі оголошень просимо звертати ся
до нашого генерального заступника на Австрію
й Угорщину Альберта Левеніха, Wien I.,
Georg Cochplatz 3.

In allen Inseraten-Angelegenheiten wolle
man sich an unseren Generalvertreter für
Österreich und Ungarn: Albert Loevenich,
Wien I., Georg Cochplatz 3, wenden.

Mindenféle hirdetési ügyben forduljon
ausztriai, illetve magyarországi képviselőnkhez:
Loevenich Albert, Bécs I., Georg Coch-
platz 3.

ОСИП ЦВІБАК і БРАТ

ВІДЕНЬ, VI./2. ::: Wien, VI./2., Mariahilferstrasse Nr. III.

□ □ □ □ □ □ □ □

Вовняні товари й біле. Шовки й оксаміти.

Дивани, жіноча конфекція й блюзки.

□ □ □ □ □ □ □ □

НАЙБІЛЬШИЙ РОЗСИЛКОВИЙ І ЕКСПОРТОВИЙ ДІМ
В АВСТРІЇ.

**Олівці до копіювання і писання,
Крейд до писання і рисовання
у всіх красках**

доставляє в найліпшій якості

**Фабрика крейд і олівців Міллен-
дорфера - Акц. Тов.,
ВІДЕНЬ, I., Franz Josefs-Kai 51.**

**Дешевшими як СТАНІОЛЯ з олова в
ЛИСТКИ з алюмінія**

з гігієнічної сторони без закиду, які доставляє
Люїс Патц & Ко. Відень, VII. Кірхенґассе 43.

(Louis Patz & Co., Wien, VII. Kirchengasse 43.)

Листи належить слати на адресу: К. у. к. Militärpoststelle в Києві
— для „Відродження України“.

**Комісово-торговельне Бюро
А. БЕРЕЗОВСЬКИЙ І СП.
Львів, ул. Карпінського ч. 19, В. І**

переводить продажі і закупки необтя-
жених державою товарів за малим проц.
і не менше чим на 1000 карбованців
вартости.

КАРЛО ЛЯНґСАМ & Со.

Відень, VII. Кірхенґассе ч. 41.

(Wien, VII. Kirchengasse Nr. 41.)

Фабрика шмуклярських (корункових) то-
варів і склад корунок, гузиків і інших артикулів
запобігання для дамської конфекції.

**Українські
агенти,**

що бажають обняти заступництво
першорядних австрійських і угорсь-
ких експортово-промислових підпри-
ємств за провізією, можуть звертати
ся за інформаціями про дотичні фір-
ми до адміністрації „Відродження
України“, Відень, I., Georg Cochplatz 3.

Нам законно охоронений

**„УЛЬТРОЛЬ“ - Синка й
„ТІНТЕНІН“ - Атраментовий
порошок**

оба сильноконцентровані, в оригінальній, елегантній
упакованню — се люкративні артикули до нерепро-
дажі. Можна одержати оферти з візитами.

**Акційне Торговельне Товариство «ОСТВЕСТ»
в Будапешті.**

(„OSTWEST“-Handels-A.-G., Budapest V., Bálvány utca 26.)

„Відродження України“

Часопис для плекання міжнародніх
і економічних взаємин між Австрією
- - - - Угорщиною й Україною. - - - -

Видавець і відповідальний редактор: ГУґО НАҒЕЛЄ.

==== Редакція й адміністрація: Відень, I., Georg Cochplatz 3. ====

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ містить статті і вісти про всі важніші події політичного, воєнного, господарського і культурного життя в цілім світі.

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ інформує український народ про політичні і соціально-політичні відносини в Австро-Угорщині і сим робом пособляє обопільному порозумінню між народами, що замешкують сі держави.

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ описує економічне положення в Австро-Угорщині і на Україні і змагає до поширення й поглиблення обопільних торговельних зносин.

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ інформує українські торговельні круги про найкращі джерела закупа товарів, які може Українець в Австро-Угорщині набути, а також повідомляє, які продукти і де може Українець в Австро-Угорщині продати.

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ містить статті і вісти, що мають однаково великий інтерес як для українського селянина, так для українського купця, промисловця і фабриканта.

„ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ“ має між своїми співробітниками найкращі сили зпоміж українських і неукраїнських учених та публіцистів.

УГОРЩИНА.

I.

Соціальна політика. ▣ Виборча реформа і парламентаризм.
Культурне життя.

Дозволено цензурою :: Ausgabe amtlich bewilligt :: Kiadása hivatalosan engedélyezve.

Накладом „Відродження України“ :: Verlag des „Widródschennje Ukrainy“ ::
А „Vidródzsennje Ukraine“ kiadása.

ВІДЕНЬ :: WIEN :: BÉCS :: I., Georg Cochplatz 3.

1918.